כב הוּא הָיָה אוֹמֵר: בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְגֶמָרָא, בֶּן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים(ה) לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לִגְבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׂוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם:

פירוש ר״ע מברטנורא

בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא. מֵעֲרֵלָה יִלְפִינַן, דִּכְתִיב (ויקרא יט) שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹ׳ וּבְשָׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים, שֶׁאָבִיו מְלַמְּדוֹ צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וְהֶכֵר הַנְּקֻדּוֹת. וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, מִכָּאן וְאֵילְךְ סְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא: **בֶּן עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה.** שֶׁלּוֹמֵד מִקְרָא חֲמֵשׁ שָׁנִים, וְחָמֵשׁ שָׁנִים מִשְׁנָה, וְחָמֵשׁ שָׁנִים גְּמָרָא. דְּאָמַר מַר (חולין כה.) כָּל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה, דִּכְתִיב (במדבר ח) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבֹא לִצְבֹא צָבָא, שֶׁבָּא וְלוֹמֵד הֲלָכוֹת עֲבוֹדָה חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד: **בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת.** דִּכְתִיב (שם ה) אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם, וְגַבֵּי שְׁכֶם כְּתִיב (בראשית לד) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ, וְלֵוִי בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה (ס), וְקָרֵי לֵיהּ אִישׁ: **בֶּן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה.** תְּשַׁע עֶשְׂרֵה אָדָם כְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית מִן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם עַד וַיִּבֶן ה׳ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע, חַד לְגוּפֵיהּ, פְּשׁוּ לֵיהּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר לִדְרָשָׁא (נ): **בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף.** לְאַחַר מְזוֹנוֹתָיו. לְאַחַר שֶׁלָּמַד מִקְרָא מִשְׁנָה וּגְמָרָא וְנָשָׂא אִשָּׁה וְהוֹלִיד בָּנִים, צָרִיךְ הוּא לַחֲזוֹר וּלְבַקֵּשׁ אַחַר מְזוֹנוֹת. פֵּרוּשׁ אַחַר, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וּלְהַעֲנִישׁוֹ עַל מַעֲשָׂיו, שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה מַעֲנִישִׁין פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים (נ): **בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ.** שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ מְקִימִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וּמְפָרְקִין וְטוֹעֲנִין אֶת הָעֲגָלוֹת וְנוֹשְׂאִין בְּכָתֵף מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה: **בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה.** שֶׁלְּאַחַר אַרְבָּעִים שָׁנָה שָׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה (דברים כט) וְלֹא נָתַן ה׳ לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (ז): **בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה.** שֶׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם (במדבר ח) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבוֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד וְשָׁרַת אֶת אָחָיו וְגוֹ׳, וּמַהוּ הַשֵּׁרוּת, שֶׁיִּתֵּן לָהֶם עֵצָה: **בֶּן שִׁשִּׁים לִזְקָנָה.** דִּכְתִיב (איוב ה) תָּבוֹא בְכֶלַח כְּאֲלֵי קָבֶר. בכל״ח בְּגִימַטְרִיָּא שִׁשִּׁים: **בֶּן שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה.** דִּכְתִיב בְּדָוִד (דברי הימים א כט) וַיָּמָת בְּשֵׂיבָה טוֹבָה, וּימֵי חַיָּיו הָיוּ שִׁבְעִים שָׁנָה: **בֶּן שְׁמוֹנִים לִגְבוּרוֹת.** דִּכְתִיב (תהלים צ) וְאִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמֹנִים שָׁנָה: **בֶּן תִּשְׁעִים לָשׂוּחַ.** הוֹלֵךְ שְׁחוּפְּוּ וְכִפּוּפוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לְשׁוֹן שׂוּחָה עֲמֻקָּה:

עיקר תוספות יו״ט

(ה) **כְּשֶׁתַּחְשֹׁב** שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב עִם לָבָן אַחַר שֶׁנָּשָׂא אֶת לְאָה וְיָלְדָה לוֹ אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים בְּקֵרוּב שֶׁעָלוּ בְּהֶרְיוֹן לִשְׁלֹשָׁה הָאָחִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי לְחֶשְׁבּוֹן שִׁבְעָה חֳדָשִׁים לְכָל אֶחָד, נִמְצָא לֵוִי בֶּן אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֶׁיָּצְאוּ מִשָּׁם, הוֹסִיף עֲלֵיהֶם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁעָשָׂה בָּדָרְךְ וּשְׁמֹנָה עָשָׂר חֳדָשִׁים שֶׁעָשָׂה בְּסֻכּוֹת קָיִץ וְחֹרֶף וְקַיִץ שֶׁהֵם שְׁתֵּי שָׁנִים, הֲרֵי לֵוִי בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּלֶכְתָּם לִשְׁכֶם. וְנִקְרָא אִישׁ. רַשׁ״י. וּבַחֲמֵשׁ פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב בְּפָסוּק וַיִּתְאַבֵּל שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית אֵל שֶׁהוּא אַחַר מַעֲשֵׂה שְׁכֶם, לִדְרֹשׁ שְׁמוּאֵל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי״ט).

רבי אומר...

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שיל"ז

כב) בן חמש עשרה לגמרא

בדורות האחרונים נהגו להתחיל את לימוד הגמרא, פלפולא דאורייתא, לפני הגיל דחמש עשרה, ועד בסמיכות ממש לגיל של לימוד המשנה – בן עשר.

ויש לומר אחד הטעמים לזה, שזהו בגלל המעלה שיש בשקלא וטריא ופלפול, יגיעת השכל בתורה, שהוא ענין עיקרי בלימוד התורה. וזה נתגלה בדורות האחרונים, כשעומדים בסמיכות ממש לגאולה העתידה, וכפי שהוא לגבי כמה ענינים המתגלים במשך הדורות כשמתקרבים לזמן הגאולה, וגם בתור מעין וטעימה של הגילויים דלעתיד, כולל שלימות בלימוד התורה, פלפולא דאורייתא[1].

1) ספה"ש תש"נ ח"א עמ' 753.

בן שלש עשרה למצוות

במקור הדבר מצינו שתי דעות:

א. זה נלמד[1] ממה שנאמר[2] „ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגו'", ואותו היום בני י"ג היו[3], וקראם הכתוב איש, שמורה על גדלות[4]. ולפי זה הוא ענין טבע[5], שבגיל י"ג שנה נעשה גדול בשכל ודעהו[5].

ב. זהו מהשיעורין דהלכה למשה מסיני[6]. ולפי זה הוא דין ואינו תלוי בטבע[7].

ודעות אלו בעבודת האדם הנם שני אופנים בתחלת העבודה דקיום התורה והמצוות. לדעה הראשונה, שחיוב קיום המצוות תלוי בשלימות השכל והדעה, מובן שהתחלת העבודה היא בסדר עבודה שעל פי טעם ודעת: ואילו לדעה השני', שקבלת עול מצוות בבן י"ג היא הלכה למשה מסיני, משום שכן הוא ציווי הקב"ה[8], נמצא שתחלת עבודתו היא בדרך קבלת עול.

אמנם, גם לדעה הראשונה קשור קיום המצוות בעבודה דמסירת נפש שלמעלה מהשכל, כדמוכח מזה שהלימוד הוא ממה שנאמר „ויקחו גו' איש חרבו גו'" (פעולה של מסירת נפש)[9]. כלומר: העבודה עצמה צריכה להיות מתוך הבנה והשגה, אבל יסוד העבודה הוא קבלת עול דוקא (שלמעלה מטעם ודעת), כי רק אז[10] תהי' העבודה דקיום המצוות מתוך השגה, כדבעי[11].

1) רש"י. 2) וישלח לד, כה. 3) ב"ר פ"פ, י. 4) כמ"ש (שמות ב, יד) מי שמך לאיש (כפרש"י שם), וחזקת והיית לאיש (מ"א ב, ב). ועוד. 5) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גדול בתחלתו. 6) שו"ת הרא"ש ריש כלל טז. שו"ת מהרי"ל סנ"א. 7) ראה לקמן [ביאורים לפ"א] עמ' 437, 468. 8) ע"ד מארז"ל (יבמות עו, ב) אם הלכה היא נקבל אע"פ ש(אם לדין) יש תשובה. 9) ראה לקו"ש ח"ה עמ' 162. 10) ראה לקו"ש ח"ב עמ' 428. לעיל [ביאורים לפרקי אבות] עמ' 180. 11) לקו"ש חט"ו עמ' 291.

בן ארבעים לבינה

בטעם הדבר יש לומר, שכן מספר ארבעים מורה על שלימות המוחין[2]: ארבעת המוחין – מוח החכמה, מוח הבינה, ומוח הדעת שנחלק לשתים, חסד וגבורה – כפי שכל אחד כלול מיו"ד[2].

1) ראה אוה"ת תולדות עמ' קלז. 2) משיחת ש"פ ראה תשד"מ – על פי רשימת השומעים בלבד.

מתוך 'ביאורים לפרקי אבות' הו"ל ע"י ועד להפצת שיחות

לזכרון הרה"ת ר' מרדכי ליב ע"ה בן הרה"ח הרה"ת ר' חיים דובער ע"ה חן נפטר ז' ניסן תש"פ ת' נ' צ' ב' ה'